

DESCOPERIRI DE AMFORE GRECEȘTI ÎN ZONA PECENEAGA DIN VESTUL DOBROGEI

Natalia Mateevici
Mihaela Iacob
Dorel Paraschiv

În zona *Valea Hogii* sau *Cetatea Baltina*, situată la limita comunelor Peceneaga și Ostrov (la nord de Ostrov), pe un teritoriu cu dimensiunile de 6,5 km pe cca 4,5 km, se găsește o întinsă așezare eolenistică, care suprapune un *tell* gumelnițean și o așezare din prima epocă a fierului. În urma cercetărilor periegetice de pe suprafața sitului au fost recuperate numeroase fragmente de amfore.

În jurul *Movilei Cazacului*, punct situat la sud de Peceneaga, în dreapta șoselei ce duce spre Ostrov, au fost descoperite mai multe fragmente de amfore grecești.

În punctul *Piscul Sărat* sau *Colțanul Mare*, unde este cunoscut un *quadriburgium* din perioada romano-bizantină, au fost identificate mai multe așezări, încadrate cronologic între eneolitic (cultura Gumelnița) și epoca evului mediu. Materialele de perioadă antică constau din amfore și din ceramică getică, lucrată cu mână.

La cca 1 km est de Peceneaga și la vest de *Dealul Nisip*, în zona fostului sediu al CAP, de o parte și de alta a drumului Peceneaga-Traianu, se găseau mai multe movile, acestea fiind observate pe hărțile militare din 1962. Cantități infime de material grecesc au mai fost descoperite în așa-numitul punct 18.

Cel mai numeros lot provine din punctul numit **Baltina** (fig. 1). Analiza fragmentelor de amfore, atât a celor profilate (piciorușe, buze și ștampile), cât și a celor neprofilate (pereți și toarte), ne-a permis să evidențiem mai multe centre de producere grecești, a căror marfă principală – vinul și uleiul de măsline, aduse în amfore, a pătruns în spațiul dat: Thasos, Mende, Chios, Heracleea, Sinope. Printre fragmentele de amfore ale centrelor deja cunoscute, au mai fost depistate fragmente de amfore numite „tip Murighiol”.

Lotul de fragmente amforisitice de la Peceneaga - Baltina, se evedintiază din punct de vedere can-

titativ – 20 piese. Ele se prezintă astfel: Thasos – 9 piese, Heracleea Pontică – 3, Chios – 2, Mende – 1, Sinope – 1, tip Murighiol – 2, un centru mediteranean necunoscut – 1.

Printre fragmentele de amfore thasiene, cele numeroase sunt piciorușele de vase, majoritatea cărora aparțin unui și același tip al amforelor bitronconice varianta II-B-2 (fig. 2/1-5), a căror producere și circulație în regiunile circumpontice revine sferturilor 2 și 3 ale sec. IV a. Chr. Astfel de vase sunt considerate cele mai răspândite în perioada dată, având o capacitate de 8,2 l, 9,84 l, 11,76 l (Монахов 2003, 76). Cel de al șaselea fragment de picioruș de amforă aparține unui vas de tip tronconic varianta II-C-2 (fig. 2/6). Produ-

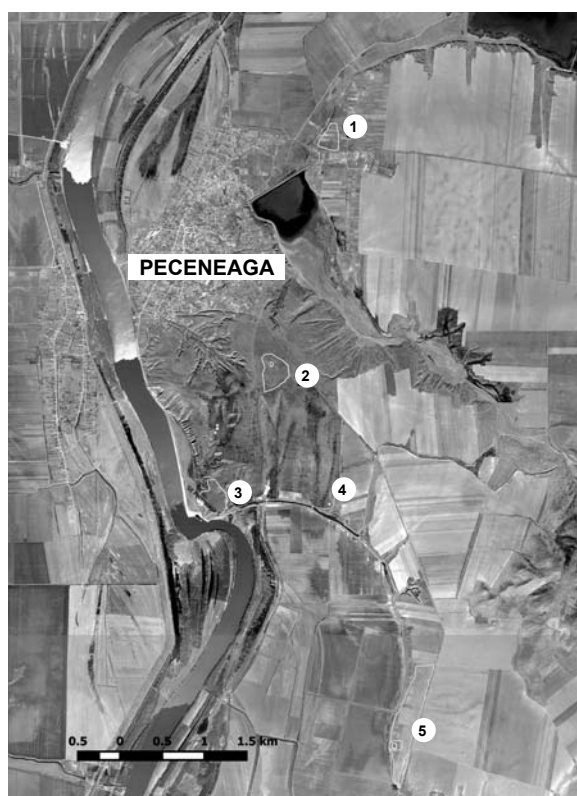

Fig. 1. Harta zonei Peceneaga.

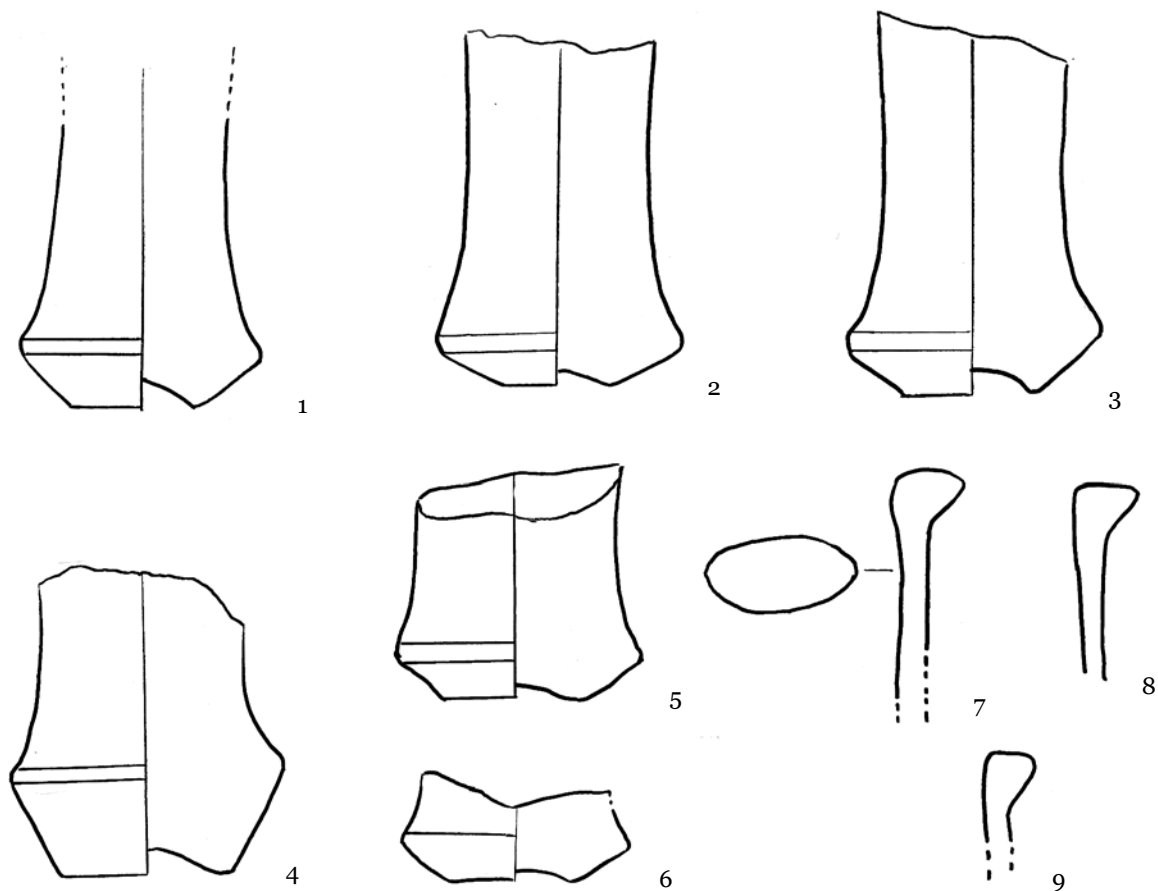

Fig. 2. Fragmente de amfore de la Peceneaga-Baltina: 1-9 - Thasos.

cerea și răspândirea amforelor acestui tip revine primei jumătăți ai sec. IV a. Chr., iar capacitatea lor era de 13,13 și 9,84 litri (Монахов 2003, 76). Printre celelalte fragmente databile de amfore thasiene sunt și trei fragmente de buze, două dintre care provin de la vase de tip bitronconic varianta II-B-2 (fig. 2/7, 8), iar celălalt aparține unui vas bitronconic, la fel, dar cu o datare puțin mai târzie – anii ‘40-‘30 ai sec. IV a. Chr. (fig. 2/9). Printre fragmentele de toarte de amfore thasiene au fost depistate și două ștampile. Prima dintre ele a păstrat legenda aproape întregă, din care poate fi citit etniconul Θασίων și numele magistratului Ἀρετών, ca emblemă fiind „delfinul spre dreapta” (fig. 4/1). Datarea ștampilei este încadrată între 345-335 a. Chr. Cea de a doua ștampilă (fig. 4/2), în pofida păstrării fragmentare, a putut totuși fi reconstituită, prezentându-se astfel – numele producătorului Μεγακλείδης, iar cele două litere păstrate, din primul rând de sus ...φα., ne-au permis să reconstituim numele magistratului Τηλέφανης 1, cu emblema „cnemidă”, această in-

formație fiind suficientă pentru a atribui ștampila grupei G 2 cu anii între 345-335 ai sec. IV a. Chr. (Garlan 1999, 284, nr. 926).

Un alt centru producător grecesc cunoscut în comerțul grecilor cu lumea barbară a regiunilor pontice și, în special, nord-vest pontice, este Heracleea Pontică. Printre materialul recoltat la Peceneaga-Baltina sunt și trei fragmente de buze de amfore heracleote, dintre care 2 exemplare (fig. 3/1, 2) sunt atribuite amforelor de tip I-A-2 (anii ‘70-‘40 ai sec. IV). Unul din aceste fragmente păstrează și o ștampilă pe gât (fig. 3/2). Amfore heracleote de tipul I-A-2 au o capacitate medie de 8,21 și 8,46 litri (Монахов 2003, 143). Cel de al treilea fragment de buză (fig. 3/3) aparține unei amfore pithoide de tipul I-4 (primul sfert al sec. IV a. Chr.), vasele acestui tip aveau o capacitate de 9,85 și 9,87 litri (Монахов 2003, 143). Fragmentul ștampilei de amfore de Heracleea, aplicată pe gâtul vasului (fig. 4/4), are un contur figurat, reprezentând un strugure, pe perimetrul căruia este inclusă, englic, legenda, care conține numele

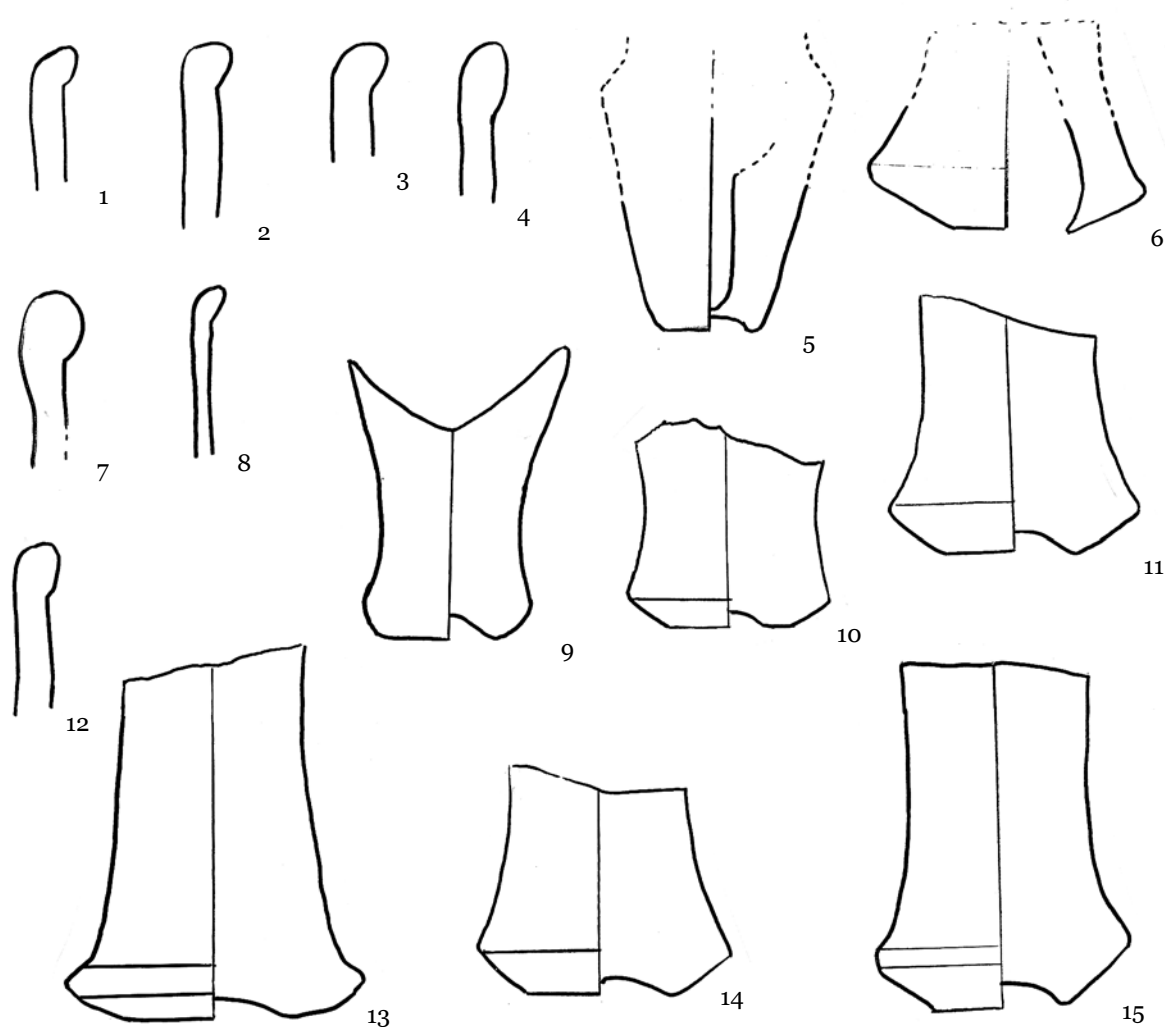

Fig. 3. Fragmente de amfore. Peceneaga-Baltina: 1-3 - Heracleea Pontică; 4, 5 - Chios; 6 - Mende; 7 - Sinope; 8, 9 - tip Murighiol; 10 - centru necunoscut. Peceneaga-Colțanii Mari: 11 - Thasos; 12 - Heracleea Pontică. Peceneaga - Movila Cazacului: 13 - Mende. Peceneaga-CAP: 14 - Thasos. Peceneaga-punct 18: 15 - Thasos.

magistratului Καράκúδης, precedat de prepoziția ἐπι și numele producătorului (păstrat insuficient, ceea ce nu ne-a permis să reconstituim ștampila în întregime. Se cunoaște, că acest magistrat a lucrat cu 11 producători. Majoritatea absolută a ștampilelor acestui magistrat au fost figurate, ele având forma unui strugure. Datarea activității lui Καράκúδης revine anilor '60-'50 ai sec. IV a. Chr. (Κατ 2007, 429).

Printre puținele fragmente de amfore de Chios, menționăm o buză și un picioruș. În pofida păstrării precare fragmentul de picioruș, totuși, a putut fi reconstituit (fig. 3/5), ceea ce ne-a permis să-l atribuim unui vas de tip nou, care apare la începutul sec. IV a. Chr. și persistă până în al treilea sfert al sec. IV a. Chr. (tipul V-B, a amforelor cu picior în formă de manșon). Aceiași datare o

are și fragmentul de buză de amforă chiotă, care aparține la fel unei amfore de tip nou (fig. 3, 4). Amforele de tipul V-B fac parte din cele mai răspândite amfore chiote în sec. IV a. Chr, ele fiind și printre cele mai voluminoase, capacitatea cărora ajunge la 22,40 și 19,6 litri (Μοναχοβ 2003, 24).

Amforele de Mende sunt bine cunoscute în mediul barbar nord-vest pontic deja din sec. V a. Chr., ele devenind mai răspândite în mediul barbar de la începutul sec. IV a. Chr. (Μοναχοβ 1999, 34). Fragmentul puternic deteriorat al unui picioruș de amforă de Mende, descoperit la Baltina, are o cavitate mare și adâncă în talpă (fig. 3/6), astfel de particularități fiind întâlnite la unele amfore mendiote ale tipului Mellitopol, varianta II-C, a căror datare se încadrează între sfeturile 2 și 3 ale sec. IV a. Chr. Amforele de Mende sunt considerate

vase de o capacitate mare, iar cele de tipul respectiv ajung la 13, 13 și 16,4 litri (Μοηαχοβ 2003, 95).

Printre fragmentele de pereți și toarte ale producției de Sinope, a fost remarcată și o buză de la o amforă de tipul pithoid, varianta II-E (fig. 3/7), datată cu sferturile 2-3 ale sec. IV a. Chr., vasele acestui tip având capacitatea de 26,26 și 21,89 litri (Μοηαχοβ 2003, 159).

Fragmentul unui picioruș (fig. 3/9) a fost atribuit amforelor așa-numitului tip Murighiol, un centru necunoscut încă și relativ recent evidențiat, fiind considerat de unii cercetători ca polis aflat sub influența Thasosului (Μοηαχοβ 1991, 13-14; Μοηαχοβ 2003, 79). Aceluiași tip Murighiol poate fi atribuit și un fragment de buză de amfore (fig. 3/8). Datarea acestor vase revine primei jumătăți ai sec. IV a. Chr. Considerăm, că și piciorușul rămas neidentificat (fig. 3/10) ar aparține, cu siguranță, unui centru, aflat la fel, în orbita de influență a Thasosului, datat cu sec. IV a. Chr.

Mult mai puțin numeric este lotul de fragmente de amfore, colectat în punctul **Colțanii Mari** care este compus din șase piese, printre care trei piciorușe, o toartă, o buză și un capac de amforă. Printre ele menționăm două piciorușe de amfore thasiene, de amfore de tip bitronconic, doar unul a putut fi datat și atribuit variantei II-B-2 (fig. 3/11), celălalt picioruș, fragmentar, cu talpa deteriorată puternic, ne-a îngreunat datarea certă. Un alt fragment de picior de amforă a aparținut unei amfore sinopeene, dar din motivul indicat mai sus, privind păstrarea insuficientă a piciorușului, nu ne putem pronunța pentru o anumită atribuire cronologică a piesei. O toartă, fără buză, aparținuse Heracleei Pontice, iar singura buză (fig. 3/12), recuperată la acest punct, aparținuse unui recipient amforistic chiot de tipul V-B.

Două piciorușe de amfore provin din materialul colectat în punctul **Movila Cazacului**, printre ele numărându-se unul de la o amforă thasiană, altul aparținând unui recipient de Mende. Doar exemplarul de Mende poate fi atribuit vreunui tip amforistic, întrucât cel de Thasos este păstrat incomplet. Piciorușul de Mende (fig. 3/13) aparține tipului Mellitopol, variantei II-C (conform clasificării lui Monachov), datată cu sferturile 2-3 ale sec. IV a. Chr. Astfel de vase aveau o capacitatea mare, ea ajungând la 16,4 și 13,13 litri. În afară de aceste două piese, au fost depistate și alte fragmente de amfore (pereți și toarte) aparținând producției de Thasos, Sinope, Mende.

Un mic lot a fost recuperat în punctul **CAP**, din el făcând parte o piesă databilă – piciorușul unei amfore de Thasos, care aparținuse unui vas bitronconic de tip II-B-2 (fig. 3/14), datat cu sferturile 2 și 3 ale sec. IV a. Chr. Acest tip de amforă thasiană este considerat cel mai răspândit în acea perioadă, având o capacitate de 8,2 l, 9,84 l, 11,76 l (Μοηαχοβ 2003, 76).

Un fragment de picioruș de amforă thasiană, aparținând aceleiași variante II-B-2 (fig. 3/15), este descoperit în **punctul 18**.

Analiza lotului de piese profilate, care pot oferi o datare prealabilă a răspândirii amforelor grecești din zona Peceneaga, conturează un cadru cronologic ce cuprinde în exclusivitate sec IV a. Chr., în special sferturile doi și trei ale sec. IV a. Chr. În pofida numărului mic al pieselor colectate la suprafață, se evidențiază totuși un centru grecesc, care are o importanță și o răspândire mare în această perioadă – Thasosul. Acest tablou confirmă încă o dată situația creată în acea perioadă și care este tipică pentru zona Dobrogei, unde orașul Histria era principalul centru distribuitor în mediul barbar al vinului thasian.

Ștampilele

1. Θασίωv (fig. 4/1)

Delfin spre dreapta (pește)

Ἀρετών

Ștampilă în relief, aplicată pe toartă. Thasos. Magistratul Ἀρετών, datează cu anii 345-335 a. Chr. (grupa G2, după Y. Garlan). Bon 1957, nr. 246.

2. [Τηλέ]φρα[νης] (fig. 4/2)

cnemidă

[Μ]εγακλείδ[ης]

Ștampilă în relief, aplicată pe toartă. Thasos. Magistratul Τηλέφρανης 1, datează cu anii 345-335 a. Chr. (grupa G2, după Y. Garlan). Avram 1996, nr. 157 (aceeași matrice); Garlan 1999, nr. 926 (aceeași matrice).

3. ἐπι Καρα[κύδη]ς (fig. 4/3)

Strugure

[.....]

Ștampilă englică aplicată pe gât. Heracleea Pontică Magistratul Καρακύδης, datează cu anii '60-'50 ai sec. IV a. Chr. (gr. III de magistrați, după Katz).

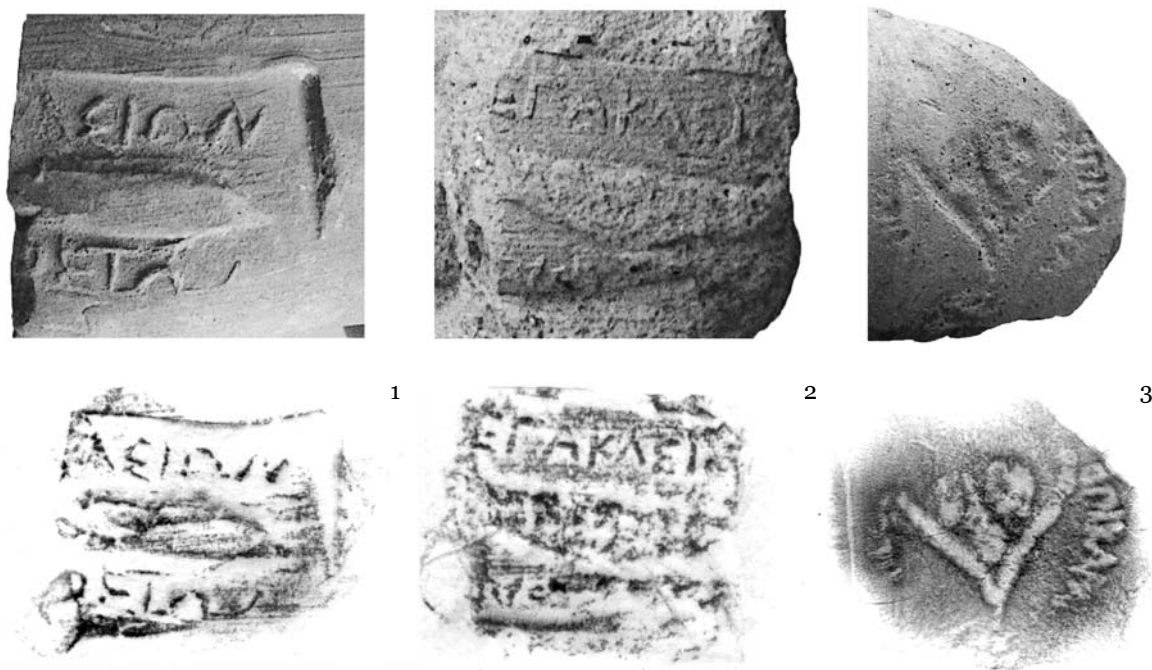

Fig. 4. Ștampilele de amfore de la Peceneaga-Baltina: 1, 2 - Thasos; 3 - Heracleea Pontică.

Bibliografie

- Avram 1997:** A. Avram, Les timbres amphoriques. Thasos. HISTRIA, VIII (1) (București 1996).
- Bon 1957:** A.M. Bon, A. Bon, Les timbres amphoriques de Thasos. In: Etudes Thasiennes, IV (Paris 1957).
- Garlan 1999:** Y. Garlan, Les timbres amphoriques de Thasos. Timbres protothasiens et thasiens anciens (Paris 1999).
- Кац 2007:** В.И. Кац, Греческие керамические клейма эпохи классики и эллинизма (опыт комплексного изучения). Боспорские исследования, вып. XVIII (Симферополь-Керчь 2007).
- Монахов 1991:** С.Ю. Монахов, Амфоры типа Муригиоль. В сб.: Международные отношения в бассейне Черного моря в древности и Средние века (Ростов-на-Дону 1991), 13-14.
- Монахов 1999:** С.Ю. Монахов, Греческие амфоры в Причерноморье. Комплексы керамической тары (Саратов 1999).
- Монахов 2003:** С.Ю. Монахов, Греческие амфоры в Причерноморье. Типология, каталог-определитель (Москва-Саратов 2003).

New findings of Greek amphorae in the area of Peceneaga in Western Dobrogea

Abstract

The paper presents an analysis of the fragments of Greek amphorae collected during archaeological investigations in Western Dobrogea (Romania), in an area called Peceneaga. The study of amphora fragments revealed the presence of ceramic containers in the barbaric world of Getae in the 4th century BC. These vessels belong to several Greek poleis-manufacturers, which actively traded with this region – Thasos, Heraclea Pontica, Chios, Mende, Sinope, and to the hitherto undefined center, known in the literature as the Murighiol type. The fact that most of the amphora fragments refer to Thasos is a typical picture for the region located in the immediate vicinity of the ancient fortress of Iстрия – a known transit point for the Thasos imports.

List of illustrations:

Fig. 1. Map of the area of Peceneaga.

Fig. 2. Fragments of amphorae from Peceneaga-Baltina: 1-9 - Thasos.

Fig. 3. Fragments of amphorae. Peceneaga-Baltina: 1-3 - Heraclea Pontica; 4, 5 - Chios; 6 - Mende; 7 - Sinope; 8, 9 - the Murighiol type; 10 - unknown center. Peceneaga-Colțanii Mari: 11 - Thasos; 12 - Heraclea Pontica. Peceneaga-Movila Cazacului: 13 - Mende. Peceneaga-CAP: 14 - Thasos. Peceneaga - point 18: 15 - Thasos.

Fig. 4. Amphora stamps from Peceneaga-Baltina: 1, 2 - Thasos; 3 - Heraclea Pontica.

Новые находки греческих амфор в зоне Печеняга в западной Добрудже

Резюме

В статье представлен анализ фрагментов греческих амфор, собранных в результате археологических разведок в западной Добрудже (Румыния), в зоне, называемой Печеняга. Изучение амфорных фрагментов выявило присутствие в гетской варварской среде в 4 веке до Р.Х. керамической тары, принадлежащей нескольким греческим полисам-производителям, которые активно торговали с этим регионом, – Фасосу, Гераклею Понтийской, Хиосу, Менде и Синопе, а также амфор из доныне не определенного центра, известного в литературе как тип Муригиол. То, что большая часть амфорных фрагментов относится к Фасосу, является типичной картиной для данного региона, находящегося в непосредственной близости от античной крепости Истрия – известного перевалочного центра для фасосского импорта.

Список иллюстраций:

Рис. 1. Карта зоны Печеняга.

Рис. 2. Фрагменты амфор из Печеняги-Балтины: 1-9 - Фасос.

Рис. 3. Фрагменты амфор. Печеняга-Балтина: 1-3 - Гераклея Понтийская; 4, 5 - Хиос; 6 - Менде; 7 - Синопа; 8, 9 - Тип Муригиол; 10 - неизвестный центр. Печеняга-Колцаний-Марь: 11 - Фасос; 12 - Гераклея Понтийская. Печеняга-Мовила-Казакулуй: 13 - Менде. Печеняга-САР: 14 - Фасос. Печеняга-пункт 18: 15 - Фасос.

Рис. 4. Амфорные штампы и Печеняги-Балтины: 1, 2 - Фасос; 3 - Гераклея Понтийская.

10.04.2015

Dr. Natalia Mateevici, Muzeul Național de Istorie a Moldovei, str. 31 August, 121-A, Chișinău, Republica Moldova, e-mail: amforaelada@yahoo.com

Dr. Mihaela Iacob, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „G. Simion”, str. Gloriei, Parcul Monumentul Independenței, RO-820009, Tulcea, România

Dr. Dorel Paraschiv, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „G. Simion”, str. Gloriei, Parcul Monumentul Independenței, RO-820009, Tulcea, România